

4. Co to znaczy być patriotą?

„Ojczyzna moja wolna, wolna, więc zrzucam z ramion płaszcz Konrada” – pisał poeta po odzyskaniu niepodległości przez Polskę w 1918 roku. Czy niepodległość zwalnia z obowiązku patriotyzmu i okazywania szacunku ojczyźnie i jej symbolom? Na to oraz inne pytania, dotyczące współczesnego patriotyzmu, uczniowie szukają odpowiedzi podczas zajęć. Dowiadują się również, czym różnią się od patriotyzmu nacjonalizm i szowinizm. Lekcja ma też ułatwić uczniom zrozumienie, czym są wspólnoty kulturowe: lokalne (mała ojczyzna) oraz regionalne, i ma ich zachęcić do szukania śladów tożsamości regionalnej w swoim otoczeniu.

CELE LEKCJI WYNIKAJĄCE Z PODSTAWY PROGRAMOWEJ

Uczeń/uczennica:

- wyjaśnia, co oznacza być Polakiem lub członkiem innej wspólnoty narodowej/etnicznej oraz co łączy człowieka z ojczyzną – Polską; przedstawia te więzi na własnym przykładzie – dział VIII pkt 1;
- analizuje symbole Rzeczypospolitej Polskiej; wyjaśnia, czym powinna przejawiać się postawa patriotyczna młodego i dorosłego człowieka – dział VIII pkt 3;
- uzasadnia, że można pogodzić różne tożsamości społeczno-kulturowe (regionalną, narodową/ etniczną, państwową/ obywatelską, europejską); rozpoznaje przejawy ksenofobii, w tym rasizmu, szowinizmu i antysemityzmu, oraz uzasadnia potrzebę przeciwstawiania się tym zjawiskom – dział VIII pkt 5.

PO ZAJĘCIACH UCZEŃ/UCZENNICA POTRAFI

- porównać – na podstawie więzi odczuwanych przez siebie – jakie znaczenie dla ludzi mają wielka i mała ojczyzna;
- wyjaśnić, na czym polega patriotyzm;
- podać przykłady postawy patriotycznej we współczesnym świecie;
- wskazać różnice między postawami: patriotyczną, nacjonalistyczną i szowinistyczną;
- wyjaśnić, jak rozumie pojęcie małej ojczyzny.

METODY PRACY

- miniwykład
- rozmowa nauczająca
- praca z tekstem
- praca w grupach lub w parach
- dyskusja
- analiza danych

JAK PRZEPROWADZIĆ ZAJĘCIA?

WPROWADZENIE

1. „Konkurs na hasło” (rozmowa nauczająca, praca własna). Zapytaj uczniów i uczennice, co ich zdaniem oznacza hasło „Polska dla Polaków”. Co czuli-

by, spotykając np. w Niemczech hasło „Niemcy dla Niemców” (patrz: ćwiczenie na s. 94)? Poproś, żeby wymyślili inne krótkie hasła, które mogą lepiej wyrażać uczucia narodowe bez obrażania przedstawicieli innych narodów i podważania ich prawa do życia w Polsce. Każdy uczeń/uczennica zapisze swoje hasło na tablicy. Następnie uczniowie i uczennice wybierają te hasła, które najbardziej im się podobają, i uzasadniają swój wybór.

ROZWINIĘCIE

2. „Człowiek i ojczyzna” (praca własna, praca w parach, praca z tekstem). Na podstawie tekstu „Człowiek i ojczyzna” (s. 94–95) scharakteryzuj postawy: patriotyczną, nacjonalistyczną, szowinistyczną i kosmopolityczną. Poproś uczniów, by w parach wykonali w zeszytach ćwiczenie „Kto to mówi?” (s. 95). Skomentuj ich odpowiedzi, zwracając uwagę na ewentualne trudności w odróżnieniu haseł patriotycznych od nacjonalistycznych (np. „Liczy się tylko dobro mojego kraju”) oraz nacjonalistycznych od szowinistycznych (np. „Polska dla Polaków”). Sprawdźcie także, do jakiej kategorii zaliczyć można hasła wypisane wcześniej przez uczniów!

Zeszyt
ćwiczeń
s. 50
ćwicz. 1

Wyjaśnij uczniom, że często możemy spotkać się z innym niż w podręczniku wyjaśnieniem pojęcia „nacjonalizm”, określanym jako postawa ideowo-polityczna, która za nadrzędną zasadę polityczną uznaje tożsamość narodową. W takim rozumieniu tego słowa, państwo nacjonalistyczne jest organizacją polityczną służącą ochronie interesów i rozwojowi narodu. Przeczytaj na głos zacytowane w podręczniku słowa Tadeusza Kotarbińskiego oraz Roberta Aldingtona (s. 95) i poproś uczniów o ich zinterpretowanie.

3. „Kto jest patriotą, a kto nie?” (rozmowa nauczająca, praca z tekstem, praca własna). Poproś uczniów i uczennice, aby przeanalizowali uważnie badanie przeprowadzone przez CBOS w 2016 roku (s. 97). Zapytaj, czy zgadzają się z opiniami wyrażonymi w ankiecie. Następnie im poleć, aby przedstawili swoje poglądy na ten temat. Zapytaj, czy prawdziwym patriotą jest ten, kto tylko chwali swój naród (w rozstrzygnięciu tej kwestii może pomóc tekst „Krytykować, czy tylko chwalić?” na s. 98).

W oparciu o tekst „Być patriotą” (s. 96) wymień różnice między patriotyzmem obywatelskim i patriotyzmem narodowym. Możesz też zaproponować, by uczniowie – po lekturze wspomnianego tekstu – sami wskazali te różnice. Zapytaj na koniec tego ćwiczenie, jakie współczesne postaci mogłyby określić mianem patriotów i dlaczego. Zwróć uwagę, że na to miano zasługują także mniej znane postaci, także osoby z ich najbliższego otoczenia (patrz: ćwiczenie „Dzisiejsi patrioci” na s. 96).

4. „Duma i wstyd” (analiza danych, formułowanie własnych sądów). Zapytaj uczniów, kiedy odczuwają dumę z tego, że są Polakami, a kiedy czują się tym faktem zawstyżeni. Poproś, by swoje opinie skonfrontowali z wynikami badania z ćwiczenia „Duma i wstyd” (s. 98–99). Na koniec tej aktywności zastanówcie się wspólnie, czy możemy obecnie być odpowiedzialni za to, co nasi przodkowie uczynili innym narodom wiele lat temu. Poleć, aby przeczytali fragment tekstu „Wina, oczyszczenie, odzyskana suwerenność” Zdzisława Krasnodębskiego, w którym autor streszcza poglądy niemieckiego filozofa Karla Jaspersa (1883–1969) na temat zbiorowej winy Niemców za II wojnę światową (patrz: ćwiczenie „Warunki wolności” na s. 99).

Zeszyt
ćwiczeń
s. 52
ćwicz. 6

5. „Nasza okolica” (praca w grupach). Zapytaj uczniów, czy okolica, w której żyją, czymś się wyróżnia spośród innych, znanych im miejsc. Nie precyzuj, czy chodzi tu o gminę, powiat, dzielnicę, całe miasto, czy inny obszar (patrz: ćwiczenie na s. 101).

Poleć uczniom, by porozmawiali o tym w parach, a następnie zapisali rezultaty tych poszukiwań, odpowiadając na pytania: *O jakim obszarze rozmawialiście? Jakie cechy danego obszaru uznaliście za najbardziej charakterystyczne?* Następnie poproś ich, by połączyli się w kilkusobowe zespoły i wymienili notatkami (notatki mogą też uzupełnić w domu, po rozmowie z rodzicami, dziadkami i innymi dorosłymi). Uczniowie porównują różne opisy okolicy, w której żyją, i wybierają najczęściej powtarzające się elementy. Zwróć uwagę, że tym, co wyróżnia jakąś okolicę spośród innych, może być czasem coś drobnego: miejscowa tradycja, zwyczaj, danie, element stroju, sposób mówienia.

Zeszyt
ćwiczeń
s. 50
ćwicz. 2, 3

Następnie poleć uczniom przeczytanie tekstu „Mała ojczyzna” (s. 101). Zapytaj, czy obszar, którego nazwę zanotowali, odpowiada pojęciu małej ojczyzny, czy nie.

Porozmawiajcie o tym, co dobrego wynika dla ludzi z posiadania małej ojczyzny oraz sprawa, że nie wszyscy ją mają. Zwróć uwagę, że mała ojczyzna istnieje tylko w ludzkich sercach i głowach, a nie na mapie. Wyjaśnij też, że jest to zwykle niewielki geograficznie obszar, taki – jak pisał Kazimierz Wierzyński – „świat przechodzony nogami”. Zdarza się, że taką małą ojczyzną jest np. gmina. Ale istnieją też większe całości, z którymi ludzie się utożsamiają, mając poczucie swej wspólnoty, a zarazem odrębności od innych części kraju. Mówimy wtedy o regionach czy obszarach wyodrębnionych geograficznie, o wspólnej historii, tradycji, kulturze.

Zeszyt
ćwiczeń
s. 51
ćwicz. 5

6. „Region – co to takiego?” (miniwykład, rozmowa nauczająca). Przedstaw pojęcie „wspólnoty regionalnej” (na podstawie tekstu „Region – co to takiego?” na s. 102) i wskaż różne typy regionów: wielkie (Galicja, Poznańskie, Kongresówka) i mniejsze (Podhale, Kurpie, Kaszuby). Zastanówcie się, w jakim regionie – małym czy dużym – leży wasza miejscowość i gmina. Nie starajcie się wymyślać regionów na siłę. Może tak być, że nie da się sensownie wskazać w waszej okolicy żadnego regionu, zwłaszcza małego, który posiadałby wyraźną tożsamość kulturową. Zwróć też uwagę, że we współczesnym świecie coraz większą rolę odgrywają miasta i to one pełnią funkcję regionów – mają swoje tradycje, swój folklor miejski, charakter, narzucają ludziom pewien sposób bycia. Porozmawiajcie o tym na przykładzie znanego uczniom wielkiego miasta, swojego lub leżącego w pobliżu. Powiedz, że słowa „region” używa się także w innym znaczeniu, kiedy chce się określić jakiś wyodrębniony obszar danego państwa, stanowiący jednostkę administracyjną lub gospodarczą. Czasem zamiast „województwo” mówi się „region”, co wcale nie oznacza, że każde województwo ma swą odrębność kulturową, a mieszkańcy mają poczucie, że tworzą wspólnotę regionalną. Możesz także wprowadzić pojęcie „euroregionu”, które łączy się z procesem integracji europejskiej, a oznacza region obejmujący tereny przygraniczne dwu lub więcej państw europejskich.

Zeszyt
ćwiczeń
s. 51
ćwicz. 4

Zachęć uczniów, by zaglądali na różne strony internetowe, dzięki nim będą mogli lepiej poznać swój region, a także inne regiony, które być może wkrótce odwiedzą.

ZAKOŃCZENIE

7. Podsumowanie (runda bez przymusu). Poproś uczniów i uczennice, by dokończyli zdania: *Jestem patriotą, bo...* oraz *Moją małą ojczyzną jest...* (patrz: ćwiczenie „Moje miejsce” ze s. 101).

8. „Patriotyzm w literaturze” (praca domowa, praca własna, praca z tekstem). Poproś uczniów i uczennice, aby przypomnieli sobie utwory literackie mówiące o pa-

triotyzmie i miłości ojczyzny. Poleć, by w domu wypisali kilka tytułów, a następnie zastanowili się, jaki utwór najlepiej oddaje ich wizję ojczyzny (więcej literackich przykładów znajduje na stronie KOSS online w ćwiczeniu „Poeci o ojczyźnie”).

ĆWICZENIA DODATKOWE

▣ „**Patriotyzm a Unia Europejska**” (dyskusja). Otwórz dyskusję na temat znaczenia patriotyzmu współcześnie, gdy Polska należy do Unii Europejskiej. Zapisz na tablicy pytanie: *Co to znaczy być polskim patriotą/polską patriotką w zjednoczonej Europie?* Aby zachęcić do wymiany zdań, możesz przytoczyć nieco prowokacyjne stwierdzenie ucznia szkoły średniej: „Patriotyzm to przestarzałe lektury szkolne. Teraz, kiedy jesteśmy w Unii Europejskiej, kto myśli o patriotyzmie?” (patrz: ćwiczenie na s. 100). Tematem dyskusji może być również (zgodnie z zapisem w podstawie programowej): *Czy można równocześnie być Polakiem, Europejczykiem i członkiem społeczności światowej?*

Podsumowując dyskusję, zapytaj:

- *Czy w dyskusji padły jakieś nieznanne wam wcześniej argumenty? Czy wpłynęły one na waszą opinię?*
- *Które z usłyszanych podczas dyskusji argumentów uważacie za szczególnie ważne?*

▣ „**Symbol Polski**” (KOSS online, praca własna). Zaproponuj, by uczniowie i uczennice zastanowili się, z czego jako Polacy możemy być dumni, a czego powinniśmy się wstydzić. Wypisz te elementy na tablicy. Następnie poproś uczniów i uczennice, by w domu je zilustrowali, wykonując w formie satyrycznej lub poważnej projekt symbolu Polski. Urządźcie wystawę swych prac!